Sözlük anlamı

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Sözcüğün anlamını bulalım

Bir varlığı, kavramı, işi veya durumu karşılayan ses ya da ses topluluğuna **sözcük (kelime)** denir. Anlamını bilmediğimiz sözcüğü önce cümleden tahmin eder, sonra sözlükten kontrol ederiz.

Sözlükte nasıl ararım?

Sözcüğü alfabetik sıraya göre bul. Birden fazla anlam varsa cümleye uygun olanı seç. Çekim eki alan sözcükleri genellikle temel biçimiyle ara: **kitaplarım** → **kitap**. Yeni anlam taşıyan **kitaplık** gibi sözcüklerin ayrı maddesi bulunabilir.

Beş açıklamalı örnek

harita	Bir yerin belirli oranda küçültülmüş çizimi.
kroki	Bir yerin ana özelliklerini gösteren ölçeksiz taslak.
atlas	Haritaların bir araya getirildiği kitap.
müze	Değerli eserlerin korunup sergilendiği yer.
seyahat	Bir yerden başka bir yere yapılan yolculuk.

Açıklamalı örnek

“Mahallemizin krokisini çizdim.” cümlesinde **kroki**, ayrıntılı bir fotoğraf değildir; bir yerin ana özelliklerini gösteren taslaktır. **Okullar** sözcüğünü sözlükte “okul” biçimiyle ararız.

Kendini dene: “Gezide tarihî eserlerin sergilendiği bir yere gittik.” Bu yerin adı ne olabilir?
Cevap: Müze. Cümledeki “tarihî eserlerin sergilenmesi” ipucudur.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Çağrışım

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Bir sözcük başka neleri hatırlatır?

Bir sözcüğün zihnimizde başka sözcükleri, görüntüleri veya düşünceleri hatırlatmasına **çağrışım** denir. Çağrışımlar yaşantılarımıza göre değişebilir.

Ortak bağı bul

Bir gruptaki sözcükler arasında konu, yer, kullanım veya özellik bakımından bağ olabilir. İlgisiz sözcüğü bulmak için önce bu ortak bağı belirle. Çağrışım, sözcüğün sözlük tanımıyla aynı şey değildir.

Beş açıklamalı örnek

okul	öğretmen - sınıf - ders
sonbahar	yağmur - yaprak - rüzgâr
hastane	doktor - hemşire - tedavi
deniz	dalga - gemi - kıyı
arı	bal - kovan - çiçek

Açıklamalı örnek

Futbol - voleybol - basketbol - çatal grubunda ilk üçü spor dalıdır. “Çatal” bu ortak gruba uymaz. “Spor” ise bu üç dalın üst başlığıdır.

Kendini dene: “Kütüphane” sana hangi üç sözcüğü çağrıştırıyor?
Cevap: Örnek cevap: kitap, raf, okuma. Anlamlı bir bağ kuran başka cevaplar da olabilir.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Tek başına anlamı olmayan sözcükler

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Cümlede görev üstlenirler

Ve, veya, ama, fakat, gibi, için, kadar, ile gibi sözcükler tek başına bir varlığı karşılamaz. Cümlede sözcükler ve düşünceler arasında ilişki kurarlar. Anlamaya katkılarını cümle içinde görürüz.

İlişkiye dikkat et

Ve: ekleme. **Veya:** seçenek. **Ama/fakat:** karşıtlık.
Gibi: benzetme. **İçin:** amaç veya neden. **Kadar:** karşılaştırma ya da sınır bildirebilir.

Beş açıklamalı örnek

ve	Elma **ve** armut aldım. → Ekleme
veya	Süt **veya** ayran içebilirsin. → Seçenek
ama	Çok uğraştı **ama** yetiştiremedi. → Karşıtlık
gibi	Pamuk **gibi** yumuşak. → Benzetme
için	Kitap almak **için** geldim. → Amaç

Anlamı nasıl değiştirir?

“Gelirim **ama** fazla kalamam.” cümlesinde ikinci bölüm ilkine bir sınır getirir. “Ama” yerine “ve” yazmak, bu karşıtlık ilişkisini değiştirir. Sözcüğü seçerken bütün cümleyi oku.

Kendini dene: “Senin … hızlı koşamıyorum.” cümlesine “gibi” mi, “ve” mi uygundur?
Cevap: Gibi. İki kişinin koşması arasında karşılaştırma yapılır.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Söz dizilerini uygun sözcükle tamamlama

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Önce bütün anlamı düşün

Boşluğun öncesini ve sonrasını birlikte oku. Konuyu, anlatılmak istenen düşünceyi ve sözcükler arasındaki ilişkiyi bul. Seçtiğin sözcük hem **anlama** hem **cümle yapısına** uymalıdır.

Üç adımda kontrol

1. Cümleyi boşlukla birlikte oku.
2. Uygun sözcüğü veya ifadeyi yerleştir.
3. Cümleyi yeniden okuyup anlamın tamamlandığını kontrol et.

Beş açıklamalı örnek

Sonuç	Planlı çalışırsak daha **başarılı** oluruz.
Neden	Yağmur yağıyordu, **bu yüzden** dışarı çıkmadık.
Karşıtlık	Parka gidecektik **fakat** hava bozdu.
Sıra	Önce ödevimi bitirdim, **sonra** kitap okudum.
Gerekçe	Erken yattım **çünkü** çok yorulmuştum.

İpuçlarını kullanalım

“Bahçede pembe renkli bir … açmış.” cümlesinde **pembe, bahçe, açmak** sözcükleri “çiçek” cevabını destekler. Yalnız bir sözcüğe değil, bütün ipuçlarına bak.

Kendini dene: “Çok susamıştım, bu yüzden …” cümlesini tamamla.
Cevap: Örnek: bir bardak su içtim. “Bu yüzden”den sonra önceki duruma bağlı bir sonuç gelmelidir.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Sözcüklerin anlamını değiştiren ekler

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Ek ile yeni sözcük oluştururuz

Sözcüğün sonuna gelen bazı ekler ona yeni anlam katar. Bu eklere **yapım eki** denir. Yeni sözcük ilk sözcükle anlam ilişkisini korur: **göz** → **gözlük**.

Sık karşılaştığımız ekler

-cı/-ci/-cu/-cü: meslek veya uğraş: balcı, simitçi.
-lı/-li/-lu/-lü: bir şeye sahip olma: tuzlu.
-sız/-siz/-suz/-süz: yokluk: susuz.
-lık/-lik/-luk/-lük: eşya, yer, durum gibi anlamlar: şekerlik.

Beş açıklamalı örnek

kitap + lık	kitaplık → Kitapların konduğu eşya.
simit + çi	simitçi → Simit yapan veya satan kişi.
tuz + lu	tuzlu → İçinde tuz bulunan.
su + suz	susuz → Suyu bulunmayan.
dost + luk	dostluk → Dost olma durumu.

Her ek yeni anlam oluşturmaz

Kitaplar, kitabım, kitapta biçimlerinde yeni bir varlık ya da kavram oluşmaz; sayı, aitlik veya bulunma bilgisi eklenir. Bunlar çekim ekidir. **Kitapçı** ise yeni anlam taşıyan bir sözcüktür. Ek var mı sorusundan sonra “Yeni anlam oluşmuş mu?” diye sor.

Kendini dene: “Sütçü, sütte, sütlü” sözcüklerinin hangilerinde yeni anlam vardır?
Cevap: Sütçü ve sütlü. Sütte sözcüğündeki ek, bulunma ilişkisi kurar.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Yazımı karıştırılan sözcükler

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Doğru biçimi öğrenelim

Bazı sözcükler günlük konuşmada farklı söylense de yazıda doğru biçimleri kullanılır. Emin olmadığında **yazım kılavuzuna** bak. Eksik, fazla veya değişmiş harf olup olmadığını kontrol et.

Ayrı mı, bitişik mi?

Bir şey, her şey, pek çok ayrı yazılır.
Hiçbir, birçok, birkaç bitişik yazılır.
“Şey” sözcüğü bu örneklerde ayrı yazılır: bir şey, her şey, hiçbir şey.

Beş açıklamalı örnek

Yanlış: süpriz	Doğru: **sürpriz**
Yanlış: herkez	Doğru: **herkes**
Yanlış: şöför	Doğru: **şoför**
Yanlış: yanlız	Doğru: **yalnız**
Yanlış: birşey	Doğru: **bir şey**

Cümlede kontrol

“Herkez birşey getirsin.” yerine **“Herkes bir şey getirsin.”** yazılır.
Diğer doğru biçimler: **eczane, flüt, meyve, şarj, gazete, heyecan, tıraş, kılavuz, eşofman, mide, hoparlör**.

Kendini dene: “Hiç bir şey anlamadım.” cümlesindeki yazım yanlışını düzelt.
Cevap: Hiçbir şey anlamadım. “Hiçbir” bitişik, “şey” ayrı yazılır.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Türkçesini kullanalım

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Açık ve anlaşılır anlatım

Diller birbirinden sözcük alabilir. Günlük konuşma ve yazılarımızda, uygun Türkçe karşılığı bulunan yabancı sözcükler yerine bu karşılıkları seçebiliriz. Böylece anlatımımızı daha anlaşılır hâle getiririz.

Karşılığı cümleye göre seç

Her sözcüğün her cümlede aynı karşılığı olmayabilir. Anlama bak: “aktif öğrenci” için **etkin**, “link göndermek” için **bağlantı göndermek** uygundur.

Beş açıklamalı örnek

online / e-mail	çevrim içi / e-posta
link / chat	bağlantı / sohbet
computer / printer	bilgisayar / yazıcı
laptop / mouse	dizüstü bilgisayar / fare
aktivite / anons	etkinlik / duyuru

Cümleyi dönüştürelim

“Online toplantının linkini e-mail ile yolladım.”
“Çevrim içi toplantının bağlantısını e-posta ile yolladım.”
Başka karşılıklar: asistan → yardımcı, detay → ayrıntı, selfie → özçekim, exit → çıkış, star → yıldız, alarm → uyarı.

Kendini dene: “Öğretmenimiz yeni bir aktivite hazırladı.” cümlesini Türkçe karşılık kullanarak yaz.
Cevap: Öğretmenimiz yeni bir etkinlik hazırladı.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

Pekiştirme sözcükleri

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Anlamı güçlendirir

Bir özelliğin daha güçlü, belirgin veya yoğun olduğunu anlatmaya **pekiştirme** denir. “Beyaz” ile “bembeyaz” aynı özelliği anlatır; ikincisi anlamı güçlendirir.

Nasıl oluşur, nasıl yazılır?

Birçok örnekte sözcüğün ilk ünlüsüne kadarki bölüm alınır; uygun **m, p, r, s** harflerinden biri eklenip sözcüğün başına getirilir: **te + r + temiz → tertemiz**. Bu tür pekiştirmeler **bitişik** yazılır. Her sözcüğe gelişigüzel aynı işlem uygulanmaz; yerleşmiş biçimi öğreniriz.

Beş açıklamalı örnek

beyaz → bembeyaz	Dağın tepesi **bembeyaz** oldu.
sarı → sapsarı	Yapraklar **sapsarı** kesildi.
temiz → tertemiz	Odasını **tertemiz** yaptı.
mavi → masmavi	Gökyüzü **masmaviydi**.
sağlam → sapasağlam	Eski köprü **sapasağlam** duruyor.

Pekiştirme mi, ek almış sözcük mü?

Ufaklık yeni anlam kazanan bir sözcüktür; bu yöntemle yapılmış pekiştirme değildir. **Kapkara, yemyeşil, dümdüz, sırsıklam, apaçık** pekiştirme örnekleridir. “Çok güzel” de anlamı güçlendirir; “çok” ayrı yazılır.

Kendini dene: “Bahçe yeşildi.” cümlesinde yeşil sözcüğünü pekiştir.
Cevap: Bahçe yemyeşildi. “Yemyeşil” bitişik yazılır.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026

İkilemeler

Konu anlatımı • Açıklamalı örnekler

Sözcükler birlikte anlamı güçlendirir

Anlatımı güçlendirmek veya daha etkili kılmak için sözcüklerin birlikte kullanılmasına **ikileme** denir. Aynı, yakın, karşıt anlamlı veya tek başına anlam taşımayan sözcüklerle kurulabilir.

Yazımına dikkat

İkilemeyi oluşturan sözcükler **ayrı yazılır**. Araya virgül veya kısa çizgi konmaz: **yavaş yavaş**. “Güzel mi güzel” sözünde de sözcükler ve “mi” ayrı yazılır.

Beş açıklamalı örnek

Aynı sözcük	Yavaş yavaş merdivenleri çıktı.
Yakın anlamlı	Eş dost ziyaretimize geldi.
Karşıt anlamlı	Büyük küçük herkes toplandı.
Biri tek başına anlamsız	Eğri büğrü bir yoldan geçtik.
Ses taklidi	Yağmur şıpır şıpır yağıyordu.

Pekiştirme ile karıştırma

Tertemiz bitişik yazılan pekiştirmedir. **Temiz temiz** ayrı yazılan ikilemedir.
Diğer örnekler: ağır ağır, güle oynaya, kılık kıyafet, abur cubur, aşağı yukarı. Her ikisi de anlatımı güçlendirebilir; kuruluşları farklıdır.

Kendini dene: “Çocuklar koşa, koşa geldi.” cümlesinin yazımını düzelt.
Cevap: Çocuklar koşa koşa geldi. İkilemenin arasına virgül konmaz.

Sorumasyon · Tüm hakları saklıdır. · 2026